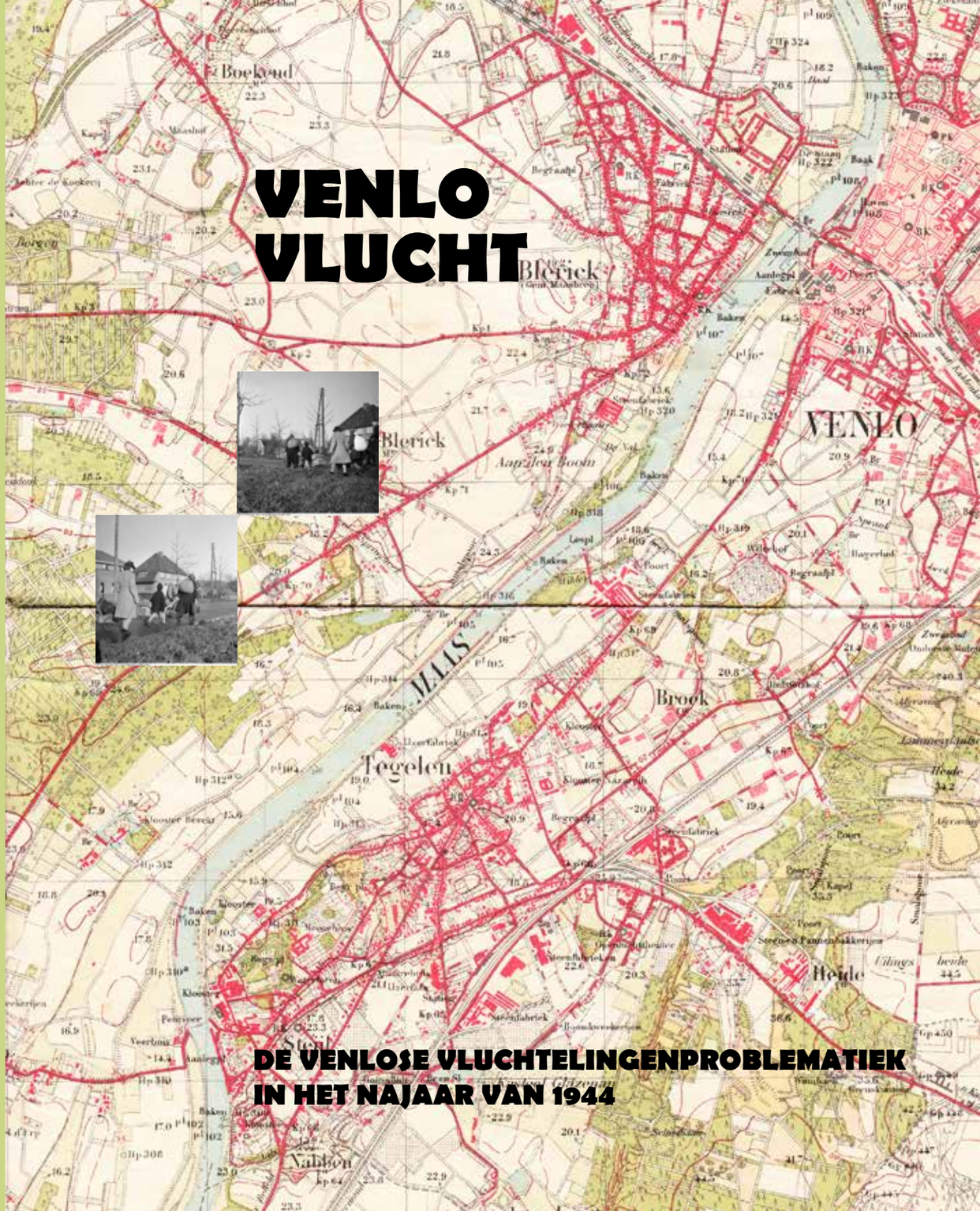
In dit boek wordt een beeld geschetst van de massale vlucht van Venlose burgers naar Velden en Tegelen in het najaar van 1944. Door de verwoestingen die de geallieerde bombardementen op de Maasbruggen aanrichten en de angst voor nieuwe bombardementen loopt de Venlose binnenstad leeg en stroomt uit over de regio.
Ongeveer tweeduizend Venlonaren trekken met karren en karretjes naar Velden en Arcen en vijfduizend naar Tegelen, waar ze worden opgevangen door familie, vrienden en bekenden, maar soms ook door volslagen onbekenden.
De massale toestroom zorgt in die plaatsen voor grote problemen op het gebied van de huisvesting en de voeding. Naarmate de bevrijding langer op zich laat wachten, worden deze problemen alleen maar groter. Zo worden de Venlose vluchtelingen in Velden samen met de Veldenaren opeengepakt in boerderijen in Schandelo, vanwaar ze op zondag 14 januari 1945 over Duits grondgebied moeten evacueren naar Friesland, terwijl ze in Tegelen verstoken blijven van brood dat ze zelf in Venlo moeten gaan halen: in weer en wind en met het risico onderweg door granaten getroffen te worden. Professionele bestuurders en goedwillende amateurs worden gedwongen samen te werken en naar oplossingen te zoeken, wat soms weer voor nieuwe problemen zorgt. Sommige Venlonaren willen niet wachten en gaan in Reuver, Beesel en de Duitse grensstreek zelf op zoek naar eten, ook weer met de nodige ontberingen en risico's.

Willem Kurstjens publiceerde eerder over de Eerste en Tweede Wereldoorlog in Tegelen en Venlo. In dit boek belicht hij een vrijwel onbekende en nog niet eerder beschreven periode in de geschiedenis van deze regio.



VENLO VLUCHT

1. DE UITTOCHT

Op vrijdag 13 oktober 1944 vindt het eerste geallieerde bombardement op de Venlose Maasbruggen plaats. Vrijwel alle bommen missen hun doel en vallen op de Venlose binnenstad, met verschrikkelijke gevolgen. Ook tijdens de daaropvolgende bombardementen zaaien de geallieerde vliegers dood en verderf. Steeds meer mensen verlaten de stad om te gaan schuilen in de bunkers van het vliegveld op de Grote Heide dat door de Duitsers is opgeblazen. Zoals Martien Blondel in *Die Swaere Noodt* schrijft: '*Met karretjes en fietsen, met dekens en mondvoorraad en kleine hummels aan de hand*.' 's Avonds keren ze naar hun huizen terug in de hoop die ongehavend aan te treffen. Die hoop blijkt steeds vaker ijdel. De situatie in de stad wordt steeds gevaarlijker. Daarop vertrekken steeds meer Venlonaren naar plaatsen buiten Venlo om alleen nog maar in de stad te komen om huisraad en voedsel op te halen en voedselbonnen in te wisselen.



Venlose jongeren sjouwen met huisraad (coll. G.A.V.)

Lei Bueren vermeldt in zijn dagboek op maandag 23 oktober, als Venlo tweemaal wordt gebombardeerd: '*Velden raakt overbevolkt,*' en '*Het trekken blijft aanhouden. Elk huis in onze straat is van evacuees voorzien.*' Op maandag 30 oktober breekt er volgens Brueren paniek uit: '*Iedereen is totaal wild. Velden is vol vreemde mensen. Het grote aantal Venlose mannen brengt grote benauwenis bij de Veldense lui, waar moeten ze ondergebracht worden bij eventueel razziagevaar. De Grünen konden wel eens een goede slag slaan,*' en '*Overal wordt verwoed aan schuilplaatsen gewerkt, de hele dag door*.'

Anneke Knaapen-In het Zandt memoreert in een terugblik de cruciale rol die vrouwen bij de aanleg van schuilplaatsen speelden: '*Vrouwen hadden iets meer bewegingsvrijheid, dus het leeuwenaandeel was voor hun rekening. Vernuft kwam aan de dag bij het bouwen van schuilplaatsen. Kamers en kasten werden gedeeltelijk dichtgemetseld om geheime ruimten te creëren. Er werd onder de fundering door gegraven en dan weer omhoog, zodat je een extra ruimte had met een heel kleine toegang, enkele minuten waren voldoende om de mannen te verstoppen. Vindingrijk gecamoufleerd met een kast of kist met losse bodem*.'

Op maandag 6 november komt de vluchtelingenstroom tot een hoogtepunt. De zaterdag en zondag tevoren is de binnenstad van Venlo intensief gebombardeerd, waarbij o.a. de St. Martinuskerk in vlammen is opgegaan. Lei Brueren noteert: '*De golf van vluchtelingen is zo massaal dat ieder huis, ieder magazijn, ieder bewoonbaar lokaal aan vluchtelingen is afgestaan. Men weet geen raad meer met mensen, meubels, huisraad. Toch gaat 't sjouwen met kruiwagens, "handkarren", met al het ter beschikking zijnde vervoersmateriaal verder, eindeloos zijn de rijen mensen op de Rijksweg. Tegen de middag is het dorp zo vol dat de fabriek van Geurts en de beeldenfabriek van Vosbeeks Bert nog tot woning worden klaargestoomd*.'

Sommige Venlonaren trekken nog verder door en komen in Arcen terecht, onder bij het klooster St. Paul. De hele gemeenschap van het kinderhuis Nazareth verblijft daar: een onbekend aantal zusters en 183 meisjes die aan hun zorgen zijn toevertrouwd.



2. OP VERTROUWD ADRES

In Tegelen, dat een kleine tienduizend inwoners telt, beloopt het aantal Venlose vluchtelingen ongeveer vijfduizend. Hoe komen die Venlonaren aan een adres in Tegelen en wanneer en hoe gaan ze daarnaartoe? Veel Venlonaren hopen op de steun van familie, vrienden en bekenden, sommigen ook van collega's, zoals Broeder Josephat van der Poel van huize Groenewold, die op zaterdag 4 november met een medebroeder op onderzoek uitgaat en aanklopt bij de zusters van het St. Antoniuspensionaat aan de Venloseweg, in de volksmond de Nieuwe Munt genoemd. Ze ontvangen hen vriendelijk en stellen hen de derde verdieping en een gedeelte van de tweede verdieping ter beschikking, waar hij en zijn medebroeders met hun patiënten de volgende dag al terecht kunnen. Op zondag 5 november vertrekken ze in alle vroegte uit Venlo: '*Het was pas zes uur, maar in de straten was het al druk met trekkende of liever vluchtende Venlonaren. Het was in zekere zin een schilderachtig gezicht. Een oud moedertje zit in een kist op wielen en twee andere oudjes in een bakfiets. Een vader heeft vier kinderen op een fiets en zijn vrouw volgt met een "baolderker", waarin de kleinste zit*.'

Ria Dierx-Louwers gaat op goed geluk met haar moeder, zussen en broer naar het gezin Faassen aan de Kasteellaan, waarvan ze een dochter kent: '*Hoewel we niet waren uitgenodigd, werden we toch goed ontvangen. Terwijl er bovendien al andere mensen in huis waren, zoals de vrouw van de Tegelse burgemeester Pesch en haar dochter en het gezin van deurwaarder Schreurs uit Venlo. Het was echt fantastisch wat die mensen deden, die boden ons met ons allen vier maanden onderdak. We zij er lopend over het pad langs de spoorlijn naar Roermond heen gegaan. Mijn moeder had een oude kinderwagen gevuld met noodzakelijke*

spullen en flessen wijn. Elk van ons, mijn twee zussen, mijn jongste broer en ik droeg, een zogenaamde vluchtzak op de rug. Die was gemaakt van een kussensloop en daarin zaten alle direct noodzakelijke spullen en iets waaraan je was gehecht.'
De vader van Johan Perrée heeft contact



gehad met zijn zuster Corrie Zwambach-Perrée, die met haar man in Tegelen een wasinrichting uitbaat: 'W*e konden komen, want oom Wim had voor ons voor tien dagen een bovenkamer kunnen krijgen, schuin tegenover zijn stoomwasserij "de Lelie" in de Industriestraat.'* Ze gaan te voet, maar niet over de rijksweg, zoals de broeders van het Groenewold, of langs het spoor, zoals het gezin Dierx-Louwers, maar door 't Broek, met een kinderwagen en een bolderkar.
Toine Leenen schrijft in zijn boek *Reizen in een kooi* dat hij een oom en een tante in Tegelen heeft wonen. De oom zorgt ervoor dat zijn moeder met zijn zussen en twee peuters samen met hun inboedel met paard en wagen naar Steyl worden vervoerd, waar de inboedel in een garage wordt opgeslagen: '*Wij, de jongens, op fietsen hotsenbotsend via de Tegelseweg.*'
Het gezin Verkooijen uit de Nieuwstraat krijgt hulp van een broer van de vader: '*Vanuit het huis aan de Kaldenkerkerweg zijn we naar Tegelen vertrokken. Via een oom van ons, Ties Verkooijen, in Tegelen beter bekend als Tiés Kêrboët, konden we daar in een huis van een gevluchte N.S.B.'er aan de Bergstraat.'*

3. BIJ VREEMDEN

Hoe zit het met de Venlonaren, die geen vertrouwd adres hebben waar ze terecht kunnen? Bij sommigen helpt het toeval een handje, zoals bij Corry van Munster , die in haar dagboek schrijft dat zij met enkele gezinsleden op maandag 6 november vroeg uit Venlo wegtrekken met een wasmand en enkele tassen met levensmiddelen en kleren. Ze fietsen achter een Toine en Lies Slijpen aan, die zeggen een adres te hebben waar men terecht kan. Als ze daar zijn, blijkt het adres bezet: '*Daar stonden we te staan. Gelukkig moest Ma naar de wc en ging het huis binnen waar we toevallig voor stonden. Ze praatte even de bewoners en het bleek dat deze mensen: vader, moeder en tien kinderen, in de kelders woonden en sliepen. De bovenvertrekken waren leeg en wij zouden daar eventueel gebruik van mogen maken. Er werd niet lang over gepraat en we trokken binnen met ons boeltje: huize Gruyters, Kerkhoflaan 10, Tegelen. We zijn onderdak, gelukkig. En morgen halen we wat meubels.*'
Anderen beproeven hun geluk bij kloosters, waarover Tegelen in ruime mate beschikt. Het eerste en ook meest nabijgelegen klooster is de Trappistenabdij aan de Ulingsheide. Daar melden zich volgens pater Tarcisius Passier, die een dagboek bijhoudt, in de loop van zaterdag 4 november 1944, tientallen Venlonaren. Tegen de avond zijn het er al honderdveertig, van wie er zo'n honderd in de refter moeten overnachten. De overigen worden ondergebracht in het souterrain en andere kamers en zalen. Sommige vluchtelingen hebben al hun have en goed verloren en bezitten niets meer dan wat ze aan en bij zich hebben. In de daaropvolgende dagen groeit hun aantal. De trappisten zorgen goed voor hen met 's morgens bij het ontbijt vlees of ham op het brood en 's avonds erwtensoep met kluif: '*Ze zijn dan ook buitengewoon content*,' stelt hij vast. Twee dagen later zijn het er al ruim driehonderd.
Het tweede, ietwat verder weg gelegen



klooster is De Nieuwe Munt, waar de broeders van het Groenewold neerstrijken, maar ook vele anderen. Op 25 november schrijft de Tegelse Anna Werps, die met haar familie aan de overkant van de straat woont, in haar dagboek: '*'t Antoniusklooster is in plaats van jongenspensionaat wel een groot hotel geworden. De zusters hebben zich, ook na de hevige bombardementen op Venlo, zéér verdienstelijk gemaakt en veel mensen liefderijk opgenomen. 't Huis is propvol. En nog dagelijks komen er vragen of er geen gelegenheid is om de nacht hier door te brengen.*'
Tot aan de kloosters in Steyl toe komen Venlonaren terecht. In het St. Josephklooster aan de Waterloostraat komen op 6 november twaalf oude mannen en vrouwen uit Venlo per bakfiets aan. Sommigen vinden onderdak in fabrieks-kelders, zoals die van sigarenfabriek Vossen-Breuers aan de Roermondseweg en de beschuitfabriek van Dings aan de Spoorstraat. Ten slotte zijn er ook nog ruimtes onder openbare gebouwen of gemeenschapshuizen, die als opvang dienen, zoals De Haandert. Een heel bijzonder toevluchtsoord is de ruimte onder de speelvloer van het Doolhoftheater die het in Steyl 'uitgebombte' gezin Sitsen deelt met een Venloos gezin. Je kunt het zo gek niet verzinnen of er zitten Venlonaren.

4. VOEDSELCOMMISSIE

Het lot van de Venlose vluchtelingen in Tegelen ligt in handen van een evacuatiecomité en een voedselcommissie. Het eerste zorgt ervoor dat de mensen onderdak komen, het tweede voor de voedselvoorziening. Op 6 november besluit de voedselcommissie dat de in Venlo uitgegeven voedselbonnen bij de distributiedienst in Tegelen kunnen worden ingewisseld tegen de waarde die hiervoor in Tegelen geldt.

Daarmee hoopt men de ergste nood bij de Venlonaren te lenigen. Een voortzetting van deze regeling is echter alleen maar mogelijk zolang de voorraad meel bij de Tegelse bakkers toereikend is. Maar juist daar knelt de schoen. Tegelen heeft een achterstand van ongeveer 30 ton in de levering van meel door de Centrale Distributiekring in Roermond, in Venlo is nog wel een voorraad van 20 tot 30 ton, maar daar is 40 ton nodig. Van die kant valt dus niets te verwachten. Besloten wordt er bij de Centrale Distributiekring in Roermond op aan te dringen meer meel te leveren. Tevens besluit men de Tegelse bevolking op te roepen kleding in te zamelen. Veel Venlonaren hebben bij hun vlucht uit Venlo bijna niets mee kunnen nemen, althans niet veel meer dan wat past in een krui- of kinderwagen.
Drie dagen later blijkt de Centrale Distributiekring in Roermond geen meel te kunnen bijleveren, omdat men dat daar zelf hard nodig heeft: Roermond wordt overstroomd door vluchtelingen uit Echt, Maasbracht en Susteren. Er zit dus niets anders op dan zelf te gaan dorsen op de akkers rond Tegelen.
Een week na de grote toestroom van de Venlose vluchtelingen maakt de voedselcommissie de balans op. Het besluit om de gevluchte Venlonaren toe te staan hun voedselbonnen in Tegelen in te leveren is geen succes geweest, want op dat gerucht zijn heel wat Venlonaren uit Venlo gekomen om in Tegelen brood te halen, naar schatting zo'n 8000. Daardoor zijn de Tegelse bakkers overbelast geraakt.

Dat kan natuurlijk niet zo doorgaan. De Venlose evacuees moeten hun brood voortaan weer gaan halen bij hun eigen bakkers in Venlo. Uitsluitend Tegelenaren kunnen op Tegelse bonnen brood krijgen. Een harde maatregel, die neerkomt op een toepassing van de regel: '*eigen volk eerst*', zij het na bewezen inbreuk. Deze maatregel zal nog maandenlang intact blijven, tot wanhoop van de Venlose evacuees en ondanks allerlei pogingen hierin versoepeling te brengen.
Vier dagen later dient zich weer een nieuw probleem aan: het aardappeltekort. De Tegelse winkeliers hebben nog maar tien ton in voorraad, terwijl er veertig ton per week nodig zijn. Bovendien blijken er minder mensen met een thuisvoorraad aan ingekuilde aardappelen te zijn dan men had gedacht. Op de koop toe hebben de Duitsers de Belfeldse en Beeselse voorraden in beslag genomen, net als de Reuverse, die al zijn '*abtransportiert*'. Ten slotte hebben de boeren aan de overkant van de Maas nauwelijks aardappels kunnen rooien, omdat ze door de Duitsers gedwongen zijn tot '*Schansarbeit*' of bang zijn voor razzia's. Prompt besluit de voedselcommissie de aardappelvoorraden bij de winkels te blokkeren en deze te reserveren voor de Centrale Keuken. Deze gaat op 22 november van start – alleen voor Tegelsen, zoals met vette letters op de aankondiging staat.

Zie verder VENLO VLUCHT dat eind november verschijnt.

Centrale Keuken Tegelen

In samenwerking met de Luchtbeschermingsdienst zal door de Commissie belast met de plaatselijke voedselvoorziening eene Centr. Keuken worden ingericht voor Tegelsche inwoners. Om te bereiken, dat deze zoo goed mogelijk aan haar doel zal beantwoorden, zullen hieraan alleen personen kunnen deelnemen, welke door de huidige omstandigheden niet meer over voldoende levensmiddelen of brandstoffen ter bereiding van een warmen maaltijd beschikken. Hiertoe zal eene dienovereenkomstige verklaring moeten worden getekend; blijkt bij controle, dat men eene onjuiste opgave heeft gedaan, dan zal de betrokkene kunnen worden gestraft met intrekking van alle distributiebescheiden.

Personen, welke van deze Centr. Keuken gebruik wenschen te maken, dienen zich hiertoe op te geven Woensdag 22 Nov. op het Distributiekantoor voor de letters:

A - L van 9 - 12 uur
M - Z „ 2 - 4 „

Per dag en per persoon zal worden verstrekt ¾ Ltr. gekookt voedsel.

Bestuur Centrale Keuken.

Druk. Gebr. Werps Tegelen